

Використана література :

1. *Боришевський М. Й.* Дорога до себе : Від основ суб'єктності до вершин духовності : монографія / М. Й. Боришевський. – К. : Академвидав, 2010. – 416 с. (Серія “Монограф”).
2. *Вус В. І.* Духовно-моральні цінності та особливості процесу їх засвоєння особистістю / В. І. Вус // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка. – Т. XII, част. 7. – К., 2010. – С. 91-98.
3. *Вус В. І.* Духовно-религиозный компонент в учебно-воспитательном процессе / В. И. Вус / Научный часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова : зб. наукових праць. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – № 112. – С. 30-36
4. *Холодная М. А.* Психология интеллекта / М. А. Холодная. – Томск : Гардарики, 2006. – 226 с.
5. *Янушкявичене О. Л.* Духовное воспитание: история и современность / О. Л. Янушкявичене. – М. : “ПРО-ПРЕСС”, 2008. – 176 с.

***Вус В. И.* Теоретические основы исследования личностного развития ребенка в контексте духовно-религиозного воспитания.**

В статье рассматриваются основные психолого-педагогические модели осуществления формирующего воздействия на духовную сферу ребенка. Особое внимание уделяется теоретико-методологическим основам православной психологии. Определяются основные критерии исследования духовно-религиозного развития ребенка.

Ключевые слова: *духовность, религиозное воспитание, духовно-нравственные ценности.*

***VUS V. I.* Theoretical and methodological bases of investigation of child personality development in the context of spiritual and religious education.**

This paper discusses the main psychological and pedagogical models implement formative influence on the spiritual sphere of the child. Special attention is given to the theoretical and methodological foundations of orthodox psychology. The basic criteria of investigations of spiritual and religious development are defined in it.

Keywords: *spirituality, religious education, spiritual and moral values.*

УДК 792 (447.8) “18/19”: 37. 036 (091)

Городиська В. В.
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка

**ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ
ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ
(др. пол. ХІХ – поч. ХХ ст.)**

У статті здійснено розлогий аналіз діяльності театральних аматорських гуртків, лялькового театру на теренах Західної України (др. пол. ХІХ – поч. ХХ ст.), висвітлено становлення драматичного мистецтва у Галичині, Буковині та Закарпатті, розкрито вплив репертуару театральних вистав того часу на художньо-естетичне виховання учнівської молоді.

Ключові слова: театральні та аматорські гуртки, ляльковий театр, художньо-естетичні смаки.

Сучасні вітчизняні науковці продовжують із глибоким інтересом досліджувати мистецькі засади духовного розвитку українського народу. Особливе зацікавлення викликає у них такий важливий чинник національно-культурного відродження, як театральне мистецтво, що значною мірою впливало на духовне життя українців.

Об'єктом численних досліджень сучасних учених стала історія розвитку вітчизняного театру у різних регіонах України.

Насамперед це зумовлено недостатньою науковою розробкою зазначеної проблеми, яка раніше не отримала достатньо чіткого висвітлення або ж протягом тривалого часу подавалася не об'єктивно. Однією з малодосліджених сторінок нашої культури є розгортання театральної діяльності на західноукраїнських землях др. пол. XIX – поч. XX ст. Цими територіями у різні історичні періоди володіли інші держави, кожна з яких намагалася підпорядкувати собі духовний розвій поневоленого народу. Предметом нашої розвідки є розвиток театального мистецтва на теренах Західної України у др. пол. XIX – на поч. XX ст., його вплив на культурне життя населення й художньо-естетичне виховання школярів зокрема.

Історико-педагогічну тематику широко висвітлювали у своїх дослідженнях сучасні науковці: Л. Медвідь, Л. Вовк, О. Любар, Д. Федоренко та ін. Питання виховання підростаючого покоління різнобічно аналізували вчені: О. Караманов, І. Курляк, І. Мицишин, Б. Ступарик, М. Чепіль. Об'єктом вивчення І. Курляк, І. Мицишин стали проблеми освіти і шкільництва. Проте роль театру у житті мешканців Західної України (особливо школярів) не отримала належного висвітлення.

Метою запропонованої **статті** є аналіз виникнення та розвитку театральної діяльності на теренах Західної України (др. пол. XIX – поч. XX ст.), її значення для художньо-естетичного виховання учнів.

Одним із важливих чинників формування духовних цінностей та естетичних смаків учнівської молоді на західноукраїнських землях (др. пол. XIX – поч. XX ст.) була діяльність таких театральних осередків, як аматорські, лялькові та драматичні театральні гуртки. Здійснивши короткий екскурс в історію західноукраїнського театру, з'ясуємо, що він на світанку свого зародження мав яскраво виражений релігійний характер, як і будь-яке інше мистецтво того часу.

У репертуарі перших театрів на теренах Галичини привілеювали інтермедії та інтерлюдії (невеликі п'єси спочатку релігійно-повчального, а згодом гумористичного, розважального, а то й фахового спрямування, які згодом набули характеру самостійних творів). Активний розвиток

театрального мистецтва в Україні розпочався у 70-ті рр. XIX ст. і був пов'язаний із діяльністю братів Івана, Миколи та Опанаса Тобілевичів, М. Старицького та ін. [10, с. 3].

Засновником сучасної української мови та української артистичної драми зокрема став знаний автор “Енеїди” І. Котляревський. У 1898 р. у Львові розпочало свою діяльність “Українсько-руське драматичне товариство імені Івана Котляревського”, очолюване І. Огоновським та його заступником – І. Кокорудзом. Метою цього культурного осередку проголошено було: влаштування театру, його естетичного вигляду, видання драматичної бібліотеки, відкриття лялькового театру” [9, с. 1]. Під керівництвом Е. Озаркевича у цьому ж році було обладнано окремий зал для драматичних вистав, концертів тощо.

Новостворений ляльковий театр ґрунтувався на засадах українського вертепу, що включав два головні елементи: духовний (містерії) та народний. Вертеп майстерно поєднував релігійну драму з ляльковим театром. Різдвяну виставу й інтермедії скорочували “до мініатюри” і в такій зменшеній формі переносили на сцену лялькового театру. Вертепом називали переносний двоповерховий будиночок, збудований із дощок і картону, у верхньому ярусі зображали ясла, дитину Ісуса, Марію, Йосифа, це був уявний Вифлеєм, де показували першу частину вертепної вистави – містерію. На нижньому поверсі містилися споруди: площа і трон Ірода, – де відбувалися дієства світського змісту, що було другою частиною драми – інтермедією [5, с. 46].

Проте дослідники відстежили початки лялькового театру на Галичині із 1 січня 1928 р. Тоді з ініціативи редактора Є. Рудого було відкрито ляльковий театр при філії товариства “Просвіта” у Самборі. Його завідувачі Д. Артемович і М. Козелівна зазначали, що театр повинен ставити лише дитячі вистави, а читальні – влаштовувати “більший театр з основними типами модерних ляльок”. Відтак метою діяльності лялькового театру визначалися розвиток естетичних смаків, духовно-художніх інтересів, потреб та уподобань дітей, формування у них таких рис, як упевненість, самостійність, комунікабельність, уміння розрізняти негативних та позитивних героїв, помічати прекрасні й потворні моменти життя, насолоджуватися першими та боротися з останніми.

Період діяльності лялькового театру охопив лише два роки (1928–1930). Але за цей час вийшов перший номер українського часопису “Вертеп” за редакцією В. Маланія, в якому зазначалося, що одними з найважливіших передумов успіху вистави є техніка рухів ляльками, ведення діалогу, вимова й наголоси поодиноких слів, модифікація (зміна) голосу, тобто його відтінків (радіості, жалю тощо), а також освітлення сцени. Усе це, безперечно, суттєво впливало на естетичне виховання тогочасних учнів.

Ляльковий театр називали “збірником відомостей, який вчив говорити, співати, імпровізувати, творити, ліпити, рисувати, малювати, складати композиції...” [3, с. 3].

Численні дослідники твердять, що ляльковий театр – це своєрідна гра, прояв дитячого мистецтва, творча діяльність душі. “Граючись, дитина по-своєму сприймає й оцінює естетичний об’єкт. У цьому виявляється закон естетичного сприйняття: єдності об’єктивного і суб’єктивного чинників, загального засвоєння художнього предмета людьми і своєрідність їх індивідуальних переживань та особистісної естетичної оцінки” [4, с. 104].

У 1926 р. у Львові під керівництвом І. Олексина було засновано аматорський драматичний гурток, який дав першу виставу у великому залі Музичного Товариства ім. Лисенка. Від того часу він став постійно діючим. У репертуарі цього гуртка не було місця будь-яким ницим та примітивним ролям, які б негативно впливали на учнів. Основні завдання аматорського театру визначалися так:

“1) складати репертуар переважно на змісті п’єс, а потім на їхній формі, адже форма вимагає більшого розвитку смаку і критичного замислу;

2) виходити від конкретного (наочно зрозумілого) до абстрактного (уявного й смислового), тобто спочатку бажані п’єси акції, інтриги, далі п’єси звичаїв, п’єси характерів і п’єси ідей;

3) переходити від близького до далекого, тобто відходити від власного рідного побуту, а потім спрямовувати глядачів у чужі краї, звичаї, знаходячи щось спільне з нашим життям;

4) іти від простого до складного, а це залежить від ідей, емоцій, характерів, комплексу інтриги, від мови автора і літературної та сценічної форми;

5) ставити спочатку коротші п’єси, а потім переходити до довших” [2, с. 71].

Наприкінці ХІХ ст. пожвавився театральний рух на Північній Буковині. У цей період на теренах Чернівців та інших місцевостей краю розпочали діяльність “Руський селянський театр” під керівництвом відомого артиста п. І. Захарка та “Рускій народный театр”, очолюваний пп. Гриневецьким і Біберовичем. У цих закладах ставили вистави й опери авторства відомих українських драматургів Гулака-Артемовського (“Запорожець за Дунаєм”), М. Кропивницького (“Глитай”, “Пошились в дурні”), К. Устияновича (“Яропольсь Т. Святославовичь”) та ін. [7, с. 5]. Розмаїтий мистецький репертуар значною мірою впливав на формування естетичних смаків та інтересів учнівської молоді, розуміння ними категорій прекрасного, потворного, піднесеного, ницого, трагічного, комічного тощо – важливих компонентів духовного світу кожної особистості.

На поч. ХХ ст. (1905 р.) у залі музичного товариства відбулася

прем'єра вистави Борковського “Не судилось” в 4-х актах [8, с. 46], а у 1918 р. засновано постійний Український Театр у Чернівцях. Його актори давали вистави у міському театрі, а згодом і на провінції та дуже швидко отримали широке визнання у глядачів. Як свідчить репертуар театру, у ньому домінували народні п'єси, зокрема кращі драми М. Старицького, М. Кропивницького, І. Тобілевича, І. Франка та ін. Загалом чернівецький театр виконував своє освітньо-виховне завдання через широконародний репертуар і формував національно-естетичну свідомість народних мас. Із цього приводу часопис “Пролом” констатував, що чернівецький театр був значною та відомою інституцією в області [11, с. 75-76].

Наприкінці XIX ст. театральне мистецтво у Закарпатті розвивалося повільніше, ніж в інших західноукраїнських землях. У 1875 р. в Ужгороді не для широкої публіки у так званому сирітському закладі була поставлена одна комедія – вистава у трьох діях під назвою “Семейное празднество” І. І. Коритнянського. Другу театральну постанову аматори здійснили під керівництвом О. Духновича “Добродітель перевисшаєт багатство”. Проте ширшого розвитку театральний рух у краї не набув аж до міжвоєнного періоду.

Включення закарпатських земель до складу Чехословаччини сприяло розвитку театального життя у Західній Україні. Наприкінці 1919 р. зініційовано “Українсько-чеський комітет” для налагодження чесько-українських відносин, який згодом перетворився на аматорський драматичний гурток. Він розпочав свою діяльність у квітні 1920 р. та був підпорядкований товариству “Просвіта” під керівництвом М. Виняра. Для залучення ширшого кола громадськості до драматичного мистецтва головний відділ товариства “Просвіта” заснував постійний (“сталій”) театр в Ужгороді. Головою театальної комісії був обраний А. Волошин, секретарем – д-р В. Бурчак, артистичним референтом – О. Приходько. Заклад отримав назву “Руський театр Товариства “Просвіта” в Ужгороді” [6, с. 267].

Як зазначалося у новинах із культурного життя Підкарпатської Русі (Закарпаття), товариство “Просвіта” здійснило значний культурний прорив, ставлячи за мету “облагородження людської душі, піднесення її до висшого степеня”, прагнучи “дати народови и интеллигенции нове приближище своєї культури” [1, с. 31]. Так поступово театр ставав святиною мистецтва та культурною опорою інтелігенції. Як зазначав А. Дівнич, цей заклад став “правдивим театром і заміняв як 10 газет” [6, с. 268].

Як бачимо, театральне мистецтво у Галичині, Буковині, а згодом і у Закарпатті спонукало молодь до естетичних пошуків у собі й довкіллі “у барвах, різьбі, міміці, ритмі мови тощо”. Для учнів у царині театру відкривалися нові джерела естетичних вражень, що допомагало їм сприймати через призму прекрасного архітектуру міст, панораму краєвидів,

таким чином формуючи їхні естетичні погляди.

Найбільш ефективними та дієвими формами драматичного мистецтва на західноукраїнських теренах, особливо у міжвоєнний період, були театральні гуртки. Закономірно, що у досліджувану добу бурхливих соціально-політичних та культурно-історичних змін (численних війн і революцій) основні суспільні проблеми знаходили різнобічне відображення на сценах театру через зміст п'єс, які пропагували високі, героїко-патріотичні та морально-естетичні ідеали українського народу, безпосередньо впливаючи на формування духовного світу учнівської молоді, хоча й не зовсім свідомо.

Творче використання досвіду художньо-естетичного виховання учнів засобами театрального мистецтва на теренах Західної України означеного періоду в умовах сучасності передбачає насамперед їх ознайомлення із різноманітною мережею театральних закладів сьогодення, їхньою діяльністю, специфічними мистецькими художньо-естетичними засобами (інсценізація, костюмами, постановка, хореографія, музика), зі змістовим наповненням класичного та вітчизняного репертуару, а також із функціонуванням численних театральних та аматорських гуртків у низці позашкільних закладів, з оглядом на регіональні традиції. Необхідно широко залучати сучасних школярів до театрального мистецтва, пропагувати серед учнівської молоді інтерес до творчого доробку відомих драматургів, письменників і театральних діячів – одним словом, практично застосовувати здобутки естетичних напрацювань наших попередників у царині театру. Власне, так ми не знівелюємо давніх традицій, а сіятимемо зерна творчості серед сучасної креативної молоді, формуючи у неї високі естетичні ідеали.

Отже, театральне мистецтво на теренах Західної України у др. пол. XIX – на поч. XX ст. займало важливе місце у розвитку культурного життя регіонів, у піднесенні національної свідомості його мешканців, прищеплюючи їм нетлінні морально-естетичні цінності, формуючи високовартісні художні смаки й ідеали учнівської молоді.

Використана література:

1. Вісти изь культурного житя Подкарпатскої Руси // Учитель, Ужгород, 1921. – Р. 2. – Ч. 2. – С. 31.
2. *Вороний М.* Режисер / Микола Вороний // Аматорський театр. – Л., 1925. – Р. 1. – № 2. – С. 71.
3. *Годзіям С.* Як належить підготовляти лялькову виставу / С. Годзіям // Вертеп. – Самбір, 1930. – Р. 1. – № 2. – С. 3.
4. *Городиська В. В.* Роль гри в естетичному вихованні молодших школярів / Віолета Василівна Городиська // Вісник Львівського Університету. – Серія педагогічна. – Випуск 15. – Частина 2. – Львів, 2001. – С. 103-105.
5. *Джиджора І.* Український вертеп / І. Джиджора // Світ. – Л., 1907. – С. 46.
6. *Дівнич А.* Театр на Закарпатській Україні / А. Дівнич // Письмо з Просвіти. – Львів, 1922. – Р. IX. – Ч. 33-34. – С. 267-268.

7. Дробни вісти // Буковина. – Чернівці, 1887. – Р. 3. – № 7. – С. 5-7.
8. Новини з Народної Бібліотеки. – Чернівці, 1905. – Р. 1. – № 3. – С. 46.
9. Товариство ім. Івана Котляревського // Буковина. – Чернівці, 1899. – Р. XV. – № 37. – С. 1.
10. Український театр // Буковина. – Чернівці, 1899. – Р. XV. – № 18. – С. 3.
11. Український Чернівецький театр // Пролом – Станіславів, 1919. – Р. 1. – № 1. – С. 75-76.

ГОРОДИССКАЯ В. В. Театральное искусство Западной Украины и его влияние на эстетическое воспитание учеников (вт. пол. XIX – нач. XX в.).

В статье проведен широкий анализ деятельности театральных аматорских кружков, кукольного театра на западноукраинских землях (вт. пол. XIX – нач. XX в.), проанализировано становление драматического искусства в Галичине, Буковине та Закарпатье, раскрыто влияние репертуара театральных спектаклей того времени на художественно-эстетическое воспитание ученической молодежи.

Ключевые слова: театральные и аматорские кружки, кукольный театр, художественно-эстетические вкусы.

GORODYS'KA V. V. Theatre art of Western Ukraine and its influence on the esthetic education of pupils (sec. part of 19th – beg. 20th centuries).

The article deals with an activity analysis of theatrical amateurish circles, puppet play in West Ukraine (sec. part of 19th – beg. 20th centuries). Formation of dramatic art in Galizia, Bukovyna and Transcarpathia is illuminated. Influence of the repertoire of theatrical performances of that time on the artistic and aesthetic education of pupil's youth is revealed.

Keywords: theatrical and amateurish circles, puppet play, artistic and aesthetic tastes.

УДК 378.147:78

Грицюк О. А.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ФОРМИ ТА МЕТОДИ АКТИВІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МЕТОДИКИ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Стаття присвячена розгляду проблеми удосконалення самостійної роботи студентів як провідної форми навчання в умовах Болонської декларації. У статті самостійна робота розглядається як форма організації навчання, обґрунтовані теоретичні та методичні основи організації самостійної роботи студентів, її система. Запропоновані форми та методи активізації самостійної роботи студентів при вивченні методики музичного виховання, визначені найбільш ефективні види та форми аудиторних занять. Доведено, що впровадження у навчально-виховний процес ВНЗ запропонованих методів та організаційних форм сприяє більш повному оволодінню студентами системою фахових знань та вмінь, розвиває творчу спрямованість навчально-пізнавальної діяльності студентів, допомагає формуванню відповідних професійних і особистісних якостей.